

**Porvoon
kaupungin
suomenkielisen
koulutustoimen**

INKLUUSIO- OPAS

Syksy 2021

POLULLA

– kohti kaikille yhteistä koulua

Riikkaliisa Simola, Henna Pokela, Susanna Kareinen

Tämä on Porvoon kaupungin suomenkielisten koulutuspalvelujen inklusiio- opas, jonka tarkoituksena on tukea kouluja toimintakulttuurin edistämässä ja yhtenäistämässä inklusiivisia työtapoja huomioivaan suuntaan. Tavoitteena on lasten saaman tuen vahvistaminen toimivan inklusion ja kolmiportaisen tuen kautta. Opas on syntynyt alueellisen Oikeus oppia-hankkeen tuella.

Oppiva yhteisö inklusion toteuttajana

Inklusiio tarkoittaa kaikkien lasten opettamista lähikoulun tavallisessa luokassa siten, että koulu mukautuu lasten tarpeisiin (Saloviita 2016). Inklusiivisessa koulussa kaikki oppilaat käyvät koulua yhdessä ja yhteinen opetus on järjestetty oppilaiden yksilöllisten edellytysten mukaisesti. Taustalla vaikuttavat mm. Salamancan julistus, Unescon Education For All - aloite sekä koulutuksen järjestäjien linjaukset opetuksen kehittämisestä.

Suomen perustuslaki velvoittaa oppilaitoksia toimimaan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Inklusiio on kaikkien oppilaiden hyvää opetusta sekä tapa ajatella koulun toimintaa. (Vetoniemi 2019.) Hallitusohjelman (2019) tavoitteena on koulutuksellisen tasa-arvon lisääntyminen mm. yksilöllisillä oppimispoluilla, joustavalla opetuksella sekä riittävällä tuella. Hallitusohjelma pyrkii tarkastelemaan myös inklusion toimivuutta esimerkiksi resurssien ja yhdenvertaisuuden kautta.

Inklusiiossa huolehditaan siitä, että jokainen voi osallistua ja saada opetusta ympäristössä, joka vastaa parhaiten hänen tarpeisiinsa. Inklusiiossa järjestelmä

sopeutuu kaikkiin oppijoihin. Inklusiivisessa kouluyhteisössä kunnioitetaan erilaisuutta ja toimitaan yhteistyössä niin, että sekä oppilaat että opettajat saavat riittävän tuen. (Pölonen, K. 2021)

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että resurssit on asetettu tavoitteiden ja toiminnan kannalta optimaalisesti. Koulun toiminnasta vastaava rehtori vastaa puolestaan omalta osaltaan koulun taloudesta. (OKM Perusopetuksen laatukriteerit).

Toimiakseen inklusiio vaatii joustavia tukimuotoja, henkilöstön avarakatseisuutta ja halua puhaltaa yhteen hiileen. Inklusiiossa on kysymys koulusta yhteisönä, juuri oman kouluyhteisön toiminnasta. Inklusiio on filosofia, periaate ja toimintatapa, joka vastustaa syrjintää ja pyrkii tasa-arvoon sekä periaatteiden että käytännön tasolla. Inklusiio on ennen muuta muutosprosessi kouluyhteisössä. (Murto, Naukkarinen & Saloviita (toim.) 2001.)

”Inklusiio on ihmisoikeus. Sen esteitä tulee jatkuvasti esiin. Aina kyse ei ole rahan puutteesta, vaan ongelmia voi olla myös tiedossa tai asenteissa. Lasten mukaan yksinkertainen tapa vahvistaa inklusiiota yhteisössä on huolehtia, että aikuiset kohtelevat lapsia ja toisiaan kunnioittaen, ihan tervehtimisen tavoista alkaen.”
(lapsiasiavaltuutetun tiedote 25.5.2021)

Perusopetuslain (1998/628 4§ ja 6§) mukaan ensisijaisena opetuksen järjestämisen paikkana on **lähikoulu**, joka tukee inklusiioajatusta. Opetuksen lähtökohtana on, että erityinen tuki järjestetään muun opetuksen yhteydessä eli yleisopetuksen ryhmässä (POL 17.1§). Oppilaalle järjestetään tarvittavaa tukea

siis ensisijaisesti omassa opetusryhmässä ja koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei oppilaan etu tuen antamiseksi välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. (OPS luku 7.1, s.61)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetusta tulisi kehittää inklusioperiaatteen mukaisesti. Opetussuunnitelma ei suoraan määrittele inklusiota. Sen sijaan se ohjaa vahvasti osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Opetussuunnitelma on keskeinen työväline inklusion toteuttamisessa ja ylläpitämisessä: koulutyön käytännön järjestämisen lähtökohtana on yhteinen vastuu ja huolenpito jokaisen hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä. Kasvatustyö ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluvat koulun kaikille aikuisille tehtävästä riippumatta. Koulutyön järjestämisessä on otettava huomioon kaikkien oppilaiden tarpeet, edellytykset ja vahvuudet. Huoltajien sekä muiden tahojen kanssa tehtävä yhteistyö tukee tehtävässä onnistumista. (OPS luku 5.1, s. 34)

Käytännössä inklusio edellyttää muutoksia opetustoimen ohjaukseen ja opetusjärjestelyihin. Kasvatustieteen tohtori Erja Sandberg toteaa inklusiivisuudesta seuraavasti:
”Inklusiivista koulua ei tule rakentaa inklusiivisuuden takia, vaan ajattelun tulee lähteä lapsesta, yksilön tarpeista. Jokaisessa tapauksessa tulee pohtia, sopiiko inklusio oppilaalle – vai ei. Kaikille oppilaille inklusiivinen koulu ei näytä sopivan – ainakaan sen nykyisessä muodossa.” (Sandberg 2019.)

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan koulujen tulee toimia oppivina yhteisöinä, joissa yhteisö kehittyy dialogin avulla. Jos

arvot ovat kohdallaan, eli koululla on yhdessä mietitty visio ja strategia sekä resurssit ovat riittävät ja kohdistettu oikein, löytävät inklusiota yhdessä toteuttavat ammattilaiset keinot toteuttaa inklusiota parhaalla mahdollisella tavalla juuri siinä toimintakulttuurissa ja koulussa, missä he toimivat.

Käytännössä inklusiivisen koulun toiminta onnistuu jaetun pedagogisen johtajuuden, yhteis- ja samanaikaisopettajuuden sekä riittävän oppimisen ja koulunkäynnin tuen avulla.

Tuen järjestämiseksi tulee olla selkeitä prosesseja (kts. teesit), oppilaita ja huoltajia osallistetaan sekä henkilöstön osaamista kehitetään.

Arvot

Inklusion onnistumiseen vaikuttaa ennen kaikkea sitä toteuttavien aikuisten asenteet sekä heidän kykynsä ajatella asiaa lapsen edun kautta yksilöllisesti. (Rantalainen, P. 2018.) Koulutuksen tulee rakentaa yhteiskunnallista **tasa-arvoa** ja yhdenvertaisuutta (hallitusohjelma). Opetushallituksen mukaan tasa-arvo tarkoittaa kaikkien ihmisten yhtäläistä arvoa yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä. Tasa-arvoasian neuvottelukunnan mukaan tasa-arvolla tarkoitetaan sekä tasapuolisia oikeuksia ja mahdollisuuksia että lopputulosten tasa-arvoa, kuten päätösten tekemistä kaikkien kannalta mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla.

Opetushallituksen mukaan **yhdenvertaisuus** tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Yhdenvertaisuus tarkoittaa kaikille ihmisille samoja ihmisoikeuksia ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Lisäksi: yhdenvertaisuus merkitsee yhtäläisiä mahdollisuuksia, mutta ei sitä, että "kaikki jaetaan aina tasan kaikille". Joku voi tarvita enemmän tukea kuin toinen. Ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet vaihtelevat yksilöllisesti.

Sekä perusopetuslaki että opetussuunnitelman perusteet velvoittavat järjestämään opetuksen ensisijaisesti lähikoulussa.

Lähikouluperiaate tarkoittaa sitä, että oppilas voi käydä lähikouluaan eli sitä koulua, jonka oppilaaksi hän asuinpaikkansa perusteella kuuluu.

Koulun tehtävä on vahvistaa jokaisen lapsen **osallisuutta**. Osallisuus on lähikäsite inklusiolle ja lasten osallisuus on merkki inklusion toteutumisesta.

Osallisuuden edistäminen on säädetty myös Oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; HE 67/2013).

Lapsen etu muodostuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellyistä oikeuksista. [Lapsen oikeuksien komitean mukaan](#) lapsen edussa on kysymys lapsen ihmisoikeuksia parhaalla mahdollisella tavalla toteuttavasta tulkinnasta.

Jaettu pedagoginen johtaminen

"Esimies on työntekijöille roolimalli - myös monimuotoisuuden edistämisessä. Hän viestii omalla käyttäytymisellään, mikä on arvostettua ja mikä ei." (Savileppä 2007).

Jukka Vetoniemi (2019) toteaa artikkelissaan: *"johtamisen tärkein tehtävä on saada opettajat toteuttamaan opetuksen arvopohjaa"*. Keinoiksi tälle Vetoniemi listaa mm. koulun yhteisölliset tavat ja prosessit, yhteisen pedagogisen keskustelun ja osaamisen jakamisen. Johtajan rooli on huolehtia näiden sujumisesta ja toteutumisesta. Lisäksi johtajan opettajille tarjoama tuki, johtajan oma asenne ja esimerkki inklusion edistäjänä sekä johtajan toimiminen inklusion mahdollistajana ovat merkityksellisiä tekijöitä inklusiivisen koulun johtamisessa.

Rehtorin tehtäviin kuuluu myös taloudellisista resursseista huolehtiminen. Annetun budjetin sisällä voi tehdä valintoja, jotka tukevat inklusion ja riittävän oppimisen tuen toteutumista. Vetoniemi nostaa esiin näkökulman, jonka mukaan segregoivat tuen ratkaisut eivät ole inklusiivisia ratkaisuja edullisempia (Vetoniemi 2019). Kyseessä on siis

opetuksen tuen järjestäminen uudelleen ja eri tavalla.

Johtamisella voidaan vaikuttaa koulupäivään rakenteiden kautta. Koululla tulisi olla mahdollisimman hyvin laaditut lukujärjestykset, joissa huomioidaan oppilaiden koulupäivien rakenteet eheyden, siirtymien, pituuden ja jatkuvuuden näkökulmista.

Johtamisen kautta voidaan vaikuttaa myös resurssien kohdentumiseen oppimisen tuki huomioiden. Myös ennakointi on tärkeää. Kun koululla on ennakoitua rakenteet ja toimintamallit sekä yhteisistä käytännöistä kirjattua ohjeistusta toimintaa ohjaamassa, toteutuvat koulun yhteisölliset prosessit halutun toimintakulttuurin mukaisesti.

Inklusiivinen johtajuus jakaa hallintoa yhdessä opettajien ja vanhempien kanssa. Inklusiivisen johtajuuden kautta opettajat voivat vaikuttaa niiden päätösten tekemiseen, jotka tukevat heidän työtään. Inklusiivinen johtajuus motivoi opettajia. (Pihlaja, P. 2017, luentomateriaali).

Johtamisen onnistuneita elementtejä ovat avoin, selkeä ja tehokas kommunikaatio, kumppanuus, johtajan sensitiivisyys opettajia kohtaan sekä jaettu johtajuus. (Pihlaja, P. 2017, luentomateriaali).

Yhteis- ja samanaikaisopettajuus

Yhteisopettajuus tarkoittaa useamman opettajan yhdessä suunnittelemaa, toteuttamaa ja arvioimaa opetusta. Onnistunut yhteisopettajuus toimii inklusion tukena.

Yhteisopettajuus tukee koko kouluyhteisöä sekä edistää oppimisen edellytyksiä ja työrauhaa.

Yhteisopettajuudessa opetusmenetelmät ovat monipuolisempia kuin yksin opettaessa. Se edistää opettajan työssä jaksamista ja hyvinvointia, auttaa opettajia kehittymään ammatillisesti, luo koulutuksellista tasa-arvoa ja luo sitoutuneisuutta työhön. Yhteisopettajuus mahdollistaa sen, että oppilasarviointia tekee useampi opettaja yhdessä. Se mahdollistaa myös toinen toisilta oppimisen. Oppilaiden erilaiset tarpeet tulee huomioida paremmin ja oppilaat tulevat myös enemmän nähdyn ja kuulluksi arjessa.

Yhteis- ja samanaikaisopetus vaikuttaa myönteisellä tavalla myös oppilaiden ystävyyssuhteisiin ja lisää erityisen tuen oppilaiden kokemuksia osallisuudesta.

Samanaikaisopetus tarkoittaa opetustilannetta, jossa kaksi tai useampi opettajaa työskentelee samassa opetustilassa yhteisten oppilaiden parissa (Helsingin kaupungin ohjekirja 2016).

Saloviidan mukaan samanaikaisopetustilanteessa työskentelee vähintään kaksi opettajaa yhteistyötä tehden. Opettajat jakavat vastuun, työskentelevät pääosin samassa tilassa, suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat opetusta yhdessä. (Saloviita 2016)

Yhdessä polulle

Oppilaat tarvitsevat tukea oppimisessa, ryhmään kuulumisessa, turvallisuuden tunteen tavoittamisessa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Tämän päivän haasteisiin ja ongelmiin ei vastata perinteisin ratkaisuin.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja kaikkia oppijoita tukeva pedagogiikka kuuluvat jokaiselle oppilaalle.

Polulle kohti kaikkien koulua voi suunnata oheisten teesien avulla. Ne antavat koululle pohjaa tarkastella toimintaympäristöjä ja -tapoja sekä miettiä mahdollista uutta suuntaa.

Porvoolaisen koulun teesit inklusion polulla

1. Tunnetta ajantasaiset normit, säädökset, lainsäädännön, opetussuunnitelman ja opetuksen arvopohjan.
2. Ymmärrämme, että inklusio on nykyaikainen arvo ja toimintatapa. Koulumme toimintakulttuurin suunta on kohti inklusiota.
3. Koulullamme on visio. Se on ajantasainen ja tarkistettu.
4. Puhumme työpaikalla työstä; opettamisesta, oppimisesta, kasvatuksesta ja arvioinnista. Ymmärrämme, että koulua ja sen toimintakulttuuria täytyy kehittää.
5. Toimimme yhteistyössä keskenämme, eri alojen asiantuntijoiden ja kotien kanssa.
6. Ajattelemme, että oppilaat ovat yhteisiä.
7. Asetamme oppilaille realistisia tavoitteita.
8. Arvostamme monimuotoisuutta ja kohtaamme jokaisen yksilönä. Hyväksymme erilaiset tavat ja tahdit oppia.
9. Tuemme oppilaiden osallisuutta ja tunnetta yhteisöön kuulumisesta.
10. Kehitämme ammattitaitoamme, toimimme ratkaisukeskeisesti ja haluamme oppia yhdessä lisää.

Näin edistän inklusiota

Johtajana

Tarkistan, että koulullani on ajantasainen visio. Henkilöstöni on keskustellut arvoista ja toimintakulttuurin kehittämisestä.

Mahdollistan inklusion toteutumisen rakenteiden kautta: mm. jaetun johtajuuden, yhteisen suunnitteluajan, resurssien kohdentamisen, toimivien lukujärjestysten ja riittävän oppimisen tuen kautta.

Mahdollistan inklusiota edistävät koulun yhteisölliset käytänteet: yhteisen pedagogisen keskustelun, osaamisen jakamisen ja ammatillisen kasvun.

Ylläpidän avointa vuorovaikutuskulttuuria.

Toivotan tervetulleeksi kouluuni kaikki alueen lapset.

Vahvistan kaikkien osallisuutta.

Opettajana

Tuon ammattitaitoni työyhteisöni käyttöön. Teen työtä yhteistyössä ja ymmärrän, että opettamista ja koulua on kehitettävä.

Olen vuorovaikutuksessa kunnioittava. Tuen omalta osaltani positiivista ilmapiiriä.

Olen tutustunut inklusion periaatteisiin. Tuen oppilaiden osallisuutta osana perustehtävääni.

Olen joustava; huomioin opetuksessa erilaiset oppijat, eriytän ja toimin ratkaisukeskeisesti.

Pidän huolta, että oppilaani tuntevat kuuluvansa joukkoon.

Koulunkäynninohjaajana

Tuon ammattitaitoni työyhteisöni käyttöön. Ymmärrän, että ohjaajan työnkuvaa ja koulua on kehitettävä.

Toimin yhteistyössä opettajien ja muiden ammattilaisten kanssa. Tuen toiminnallani oppilaille asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

Tuen oppilaan ryhmäytymistä luokkaan ja kouluuyhteisöön.

Tuen oppilaan omatoimisuuden ja itsenäisyyden kehittymistä. Toimin oppilaan kanssa, en hänen puolestaan. Kannustan oppilaita mahdollisimman hyviin suorituksiin.

Tunnistan ja huomioin työssäni oppilaiden yksilölliset tuen tarpeet.

Oppilashuoltohenkilöstön edustajana

Olen perehtynyt inklusioon ja ymmärrän, että se on nykyaikainen toimintatapa.

Tuon ammattitaitoni työyhteisöni käyttöön. Teen työtä yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Olen työssäni joustava, huomioin eri koulujen erilaiset tarpeet ja teen konsultatiivista työtä.

KIRJOITTAJISTA:

erityisopettaja Riikkaliisa Simola sekä luokanopettaja Henna Pokela työskentelevät inklusiivisessa Kevätkummun koulussa; Susanna Kareinen toimii erityisen tuen aluerehtorina.

KUVAT:

Kannen kuva: Emilia Hoisko

muut kuvat: Susanna Kareinen

LÄHTEET

Ahtiainen, R., Beirad, M., Hautamäki, J., Hilasvuori, T. ja Thuneberg, H.: Samanaikaisopetus on mahdollisuus. Tutkimus Helsingin pilottikoulujen uudistuvasta opetuksesta. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A1:2011 <https://docplayer.fi/6914-Samanaikaisopetus-on-mahdollisuus.html>

Hallitusohjelma:
<https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>

Lapsiasiavaltuutetun tiedote 25.5.2021:
<https://www.sttinfo.fi/tiedote/inklusiio-on-ihmisoikeus-muistuttaa-lapsiasiavaltuutettu?publisherId=17712812&releaseId=69910107>

Murto P. & Naukkarinen A. & Saloviita T. (toim). 2001. Inklusion haaste koulull : oikeus yhdessä oppimiseen. PS – kustannus.

Perusopetuksen laatukriteerit. Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu ja 2012:29

Pihlaja, P. 2017, luentomateriaali

Pölönen, K. 2021. Oppimisen tuen järjestäminen lainsäädännön näkökulmasta. Luentodiat.

Rantalainen, P. 2018. Ketä minä opetan – Opettajien asenteet erilaisten oppilaiden inklusioon Erityispedagogiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Saloviita, T. (toim.) 2016. Samanaikaisopetus. Tuntisuunnitelmia ja työtapoja. PS –kustannus.

Sandberg, E.
<https://www.eriasandberg.eu/ihanteena->

[taydellinen-integraatio-ja-inklusiio-koulussa/](#)

Savileppä, A: Monimuotoisuuden johtaminen ja dialogi, 2007.

Vetoniemi, J. 2019. Inklusiivisen koulun ytimessä on yksilön tunne yhteisöön kuulumisesta – artikkeli osoitteessa: [https://www.jyu.fi/edupsy/fi/laitokset/ko](https://www.jyu.fi/edupsy/fi/laitokset/ko-ulutusjohtaminen/kji/blogi/aikaisemmat-kirjoitukset/inklusiivisen-koulun-ytimessa-on-yksilon-tunne-yhteisoon-kuulumisesta)

Onnistu eriyttämisessä tsekkauslistat:
<https://www.ps-kustannus.fi/onnistueriyttamisessaliitteet>

Opetussuunnitelma:
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/koste/419550>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

Oppimisen tuki- juliste:
https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/oppimisen_tuki_juliste.pdf

Perusopetuslaki:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Tarkistuslista hyvän yleisen tuen käytänteistä:
<https://blog.edu.turku.fi/erityisopetus/files/2020/09/Tarkistuslista-hyv%C3%A4n-yleisen-tuen-k%C3%A4yt%C3%A4nteist%C3%A4.pdf>